

УДК 657.4:005.96:631.11:338.436
DOI: 10.37128/2411-4413-2025-2-1

**НАДЗВИЧАЙНІ
СИТУАЦІЇ ТА
ЇХНІЙ ВПЛИВ НА
ФІНАНСОВІ
РЕЗУЛЬТАТИ
ДІЯЛЬНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВ
АГРОБІЗНЕСУ:
ОБЛІКОВИЙ
АСПЕКТ**

ПОДОЛЯНЧУК О.А.,
*кандидат економічних наук, доцент,
завідувачка кафедри обліку і оподаткування*

КОВАЛЬ Л.В.,
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і оподаткування,
Вінницький національний аграрний університет
(м. Вінниця)*

Стаття присвячена дослідженню змісту понять, пов'язаних із виникненням надзвичайних ситуацій у діяльності суб'єктів аграрного бізнесу, з'ясування їхнього впливу на фінансові результати діяльності й обґрунтування облікового забезпечення фактів їхнього виникнення. Відзначено відсутність нормативного визначення категорії підприємств аграрного бізнесу й запропоновано власне трактування. Подано оцінку окремих показників роботи сільськогосподарських підприємств України за 2020–2024 роки, що характеризують втрати ресурсів і зумовлюють до трансформаційних процесів галузі. Досліджено нормативно-правовий зміст й основні ознаки надзвичайних ситуацій, зокрема, які пов'язані з воєнними діями. Схарактеризовано сутність форс-мажорних обставин і критерії їхнього визнання в практичній діяльності. Проаналізовано види надзвичайних подій, залежно від характеру походження: техногенного; природного; соціального; воєнного. Запропоновано власне бачення сутності поняття «надзвичайна подія». Відзначено особливості формування фінансового результату суб'єктів аграрного бізнесу й визначено фактори впливу на їхнє формування: глобалізація економічних процесів; природно-кліматичні умови господарювання; державна політика в частині оподаткування, підтримки бізнесу, кредитування тощо; імідж і репутація контрагентів; надзвичайні ситуації та форс-мажорні обставини; ресурсний та трудовий потенціал; спеціалізація і диверсифікація виробництва; політика ціноутворення; логістичні й маркетингові ланцюги; конкурентоздатність продукції; ефективність управлінських рішень. Представлено склад і перелік документів, за якими підтверджується факт формування фінансових результатів діяльності. Здійснено спробу удосконалення обліку операцій, що виникають за наслідками надзвичайних подій. Ураховуючи дискусійність досліджуваного питання та відсутність чітких нормативних регламентів щодо обліку фінансових результатів діяльності внаслідок надзвичайних подій, запропоновано актуалізувати структуру плану рахунків.

Ключові слова: аграрний бізнес, надзвичайні ситуації, фінансові результати, доходи, витрати, облік.

Табл.: 4. Рис.: 1. Літ.: 18.

**EMERGENCY SITUATIONS AND THEIR IMPACT ON THE
FINANCIAL RESULTS OF AGRIBUSINESS ENTERPRISES:
ACCOUNTING ASPECT**

PODOLIANCHUK Olena,
*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Accounting and Taxation*

The article is devoted to the study of the content of the concepts related to the occurrence of emergency situations in the activities of agrarian business entities, the clarification of their impact on the financial results of activities, and the justification of the accounting support for the facts of their occurrence. The lack of a normative definition of the category of agrarian business enterprises is noted and an own interpretation is proposed. An assessment of individual performance indicators of agricultural enterprises of Ukraine 2020-2024 is presented, which characterize the loss of resources and lead to transformation processes in the industry. The normative and legal content and main features of emergency situations, including those related to military actions, are studied. The essence of force majeure circumstances and the criteria for their recognition in practical activities are characterized. The types of emergency events are analyzed, depending on the nature of their origin: technogenic; natural; social; military. The author's definition of the essence of the category «emergency event» is proposed. The peculiarities of the formation of the financial results of agrarian business entities are noted and the factors influencing their formation are identified: globalization of economic processes; natural and climatic conditions of management; state policy in terms of taxation, business support, lending, etc.; image and reputation of counterparties; emergencies and force majeure; resource and labor potential; specialization and diversification of production; pricing policy; logistics and marketing chains; competitiveness of products; effectiveness of management decisions. The composition and list of documents confirming the fact of the formation of financial results of activity are presented. Proposals are made to improve the accounting of income, expenses and financial results of activity from extraordinary events. Taking into account the discussion of the the studied issue and the lack of clear regulatory regulations on the accounting of financial results of activity as a result of extraordinary events, it is proposed to update the structure of the chart of accounts.

Key words: agrarian business, emergencies, financial results, income, expenses, accounting.

Tabl: 4. Fig.: 1. Ref.: 18.

Постановка проблеми. Аграрний сектор економіки є однією із фундаментальних галузей економіки держави. Він є сектором, який відіграє вирішальну роль у забезпеченні продовольчої безпеки, сприяє розвитку інфраструктури села, сприяє наповненню дохідної частини бюджету. У сучасних умовах аграрний сектор економіки України переживає безпрецедентні виклики, спричинені збройною агресією російської федерації. Повномасштабна війна, що триває з 2022 року, суттєво трансформувала економічне середовище, створивши складні обставини для ведення господарської діяльності, особливо для підприємств аграрного сектору економіки. Їхні наслідки можуть проявлятися як у короткостроковій перспективі – через втрати врожаю, підвищення собівартості продукції чи зрив контрактів – так і в довгостроковій, зумовлюючи структурні зміни в агровиробництві й інвестиційній привабливості галузі. Знищення інфраструктури, окупація територій, мінування сільськогосподарських угідь, блокування логістичних маршрутів і зростання виробничих витрат – усе це негативно впливає на ведення господарської діяльності й кінцеві результати роботи агропідприємств. У контексті змін клімату, геополітичної нестабільності й глобальних криз питання ризиків і

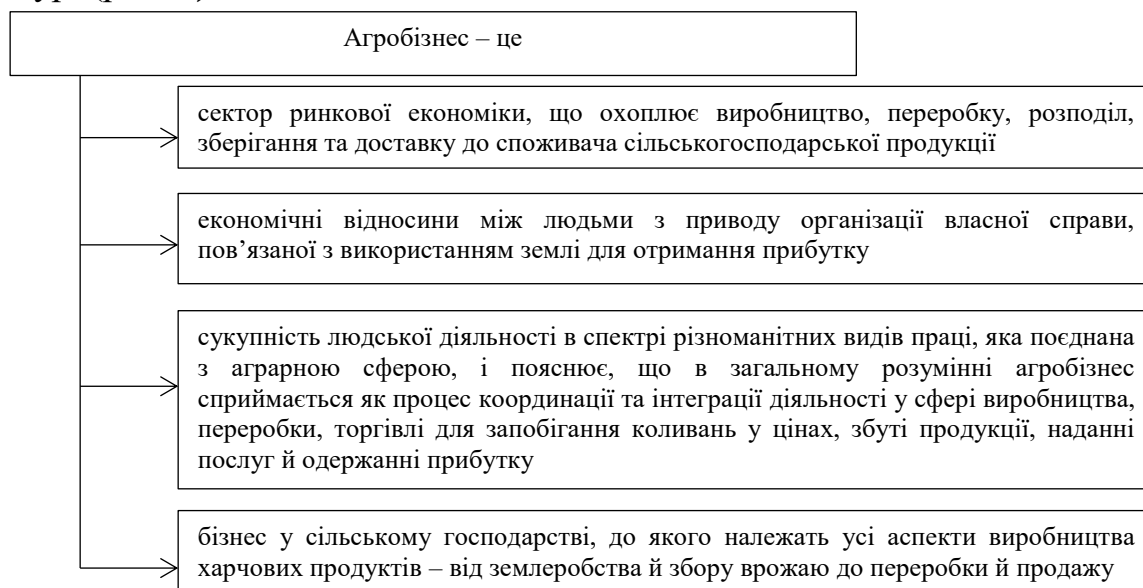
надзвичайних ситуацій стає дедалі актуальнішим. Це ставить перед обліковою системою нові завдання, а саме: необхідність вірогідного відображення втрат, оцінки ризиків і формування релевантної фінансової звітності, яка б відображала реальний стан справ у підприємствах агробізнесу. Так, наразі актуальними є дослідження облікових аспектів надзвичайних ситуацій та їхнього впливу на фінансові результати діяльності суб'єктів агробізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика функціонування та обліку суб'єктів аграрного бізнесу в сучасних умовах господарювання є об'єктом дослідження багатьох вчених та практиків. Так, М. Єрмолаєва, С. Тютюнник, Т. Дугар характеризують сутність термінів «надзвичайна подія» і «надзвичайні витрати», вносять рекомендації щодо облікового їхнього відображення [2]. Н. Здирко, Я. Іщенко досліджують проблеми системного обліку витрат у фермерських господарствах і пропонують структуру робочого плану рахунків у частині аналітичних складників задля інформаційного навантаження управління фермерським господарством [3]. Також Я. Іщенко розкриває важливість інформаційних потреб системи управління в сучасних умовах ведення бізнесу й вносить рекомендації сільськогосподарським підприємствам щодо обліку специфічних операцій [4]. Н. Коваль, С. Слободянюк, О. Якубишин вносять пропозиції щодо удосконалення облікової політики, що зумовлено виникненням надзвичайних ситуацій в умовах воєнного стану [8]. В. Онищенко, К. Чучаліна розкривають сутність форс-мажорних обставин та їхню правову практику [12]. Попередні наукові дослідження авторів [7; 15; 18] також присвячуються проблемним питанням обліку результатів діяльності господарчих суб'єктів. Враховуючи значний внесок науковців у дослідження відповідної тематики, питання обліку надзвичайних ситуацій та їхнього впливу на результати господарювання залишаються актуальними й потребують подальшого опрацювання.

Формулювання цілей статті. Метою наукової публікації є розкриття змісту понять, пов'язаних із виникненням надзвичайних ситуацій у діяльності суб'єктів аграрного бізнесу, з'ясування їхнього впливу на фінансові результати діяльності й обґрунтування облікового забезпечення фактів їхнього виникнення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для розкриття змісту теми дослідження охарактеризуємо категорійний апарат. Проаналізувавши вітчизняні законодавчі документи щодо реєстрації, функціонування, обліку, припинення діяльності суб'єктів господарювання можна відзначити про відсутність чіткого визначення поняття «сільськогосподарське підприємство», «підприємство агробізнесу» чи «агробізнес». Лише у Податковому кодексі України (далі – ПКУ) приведено трактування сільськогосподарський товаровиробник – юридична особа будь-якої організаційно-правової форми або фізична особа-підприємець, яка здійснює діяльність із виробництва сільськогосподарської продукції, а також із розведення, вирощування чи вилову риби у внутрішніх водоймах (зокрема у ставках, озерах або водосховищах). Такий суб'єкт також може займатися переробленням цієї продукції (включно з власною сировиною на давальницьких умовах) на власних або орендованих

виробничих потужностях і провадити господарські операції з її реалізації [14]. Тому, трактування сутності агробізнесу по різному характеризується в науковій літературі (рис. 1).

Рис. 1. Наукові підходи до змісту агробізнесу

Джерело: сформовано за [5]

На наше переконання, аграрний бізнес – це форма підприємництва, що охоплює весь комплекс господарської діяльності, пов'язаної з виробництвом, переробленням, зберіганням, логістикою, реалізацією та наданням послуг у сфері сільського господарства; підприємство агробізнесу – це суб'єкт господарювання, діяльність якого спрямована на створення, виробництво, перероблення або реалізацію біологічних активів, сільськогосподарської продукції та послуг, що пов'язані з агробізнесом.

Сільське господарство зберігає статус однієї з провідних і стратегічно важливих сфер національної економіки України. Результативне функціонування аграрних підприємств має суттєве значення для подолання кризових ситуацій у цій галузі. Проте, на даний час підприємства агробізнесу понесли й несуть надзвичайно великі втрати (табл. 1).

Таблиця 1

Окремі показники роботи сільськогосподарських підприємств в Україні, 2020–2024 рр.

Показники	Роки					Порівняння 2024 р. до 2021 р.
	2020	2021	2022	2023	2024	
1	2	3	4	5	6	7
<i>Кількість діючих суб'єктів господарювання, одиниць</i>						
сільське, лісове й рибне господарство усього	73368	70803	53281	62960	-	x
зокрема ФОП	23916	23050	20437	22071	-	x
<i>Рослинництво / Площа посівна сільськогосподарських культур, тис. га</i>						
культури зернові й зернобобові	15392	15995	12171	10985	11139	-4253
бурак цукровий фабричний	220	227	184	250	254	34
соняшник	6457	6622	5293	5220	5020	-1437
картопля	1325	1283	1208	1210	15	-1310
культури овочеві	464	460	378	397	28	-436

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6	7
площа насаджень культур плодових та ягідних	464	460	378	397	28	-436
<i>Рослинництво / Обсяг виробництва (валовий збір) сільськогосподарських культур, тис. т</i>						
культури зернові й зернобобові	64933	86010	53864	59772	56246	-8687
бурак цукровий фабричний	9150	10854	9942	13130	12798	3648
соняшник	13110	16392	11329	12760	10956	-2154
картопля	20838	21356	20900	21359	384	-20454
культури овочеві	20838	21356	20900	21359	384	-20454
культури плодові та ягідні	2024	2235	1995	1996	311	-1713
<i>Рослинництво / Урожайність, ц з га зібраної площі</i>						
культури зернові й зернобобові	42,5	53,9	45,8	55,2	50,6	8,1
бурак цукровий фабричний	416	479	541	525	505	89
соняшник	20,2	24,6	21,6	24,5	21,8	1,6
картопля	157	166	174	177	252	95
культури овочеві	207	215	200	209	372	165
культури плодові та ягідні	105,6	117,3	116,1	119,0	93,1	-12,5
<i>Тваринництво / Кількість сільськогосподарських тварин</i>						
велика рогата худоба усього, тис. голів	2874,0	2644,0	2307,1	2156,2	2001,6	-872,4
зокрема корови, тис. голів	1673,0	1544,0	1352,8	1262,9	1154,7	-518,3
свині, тис. голів	5876,2	5608,8	4948,3	5094,0	4521,1	-1355,1
вівці й кози, тис. голів	1140,4	1094,3	941,4	906,3	843,3	-297,1
птиця, млн голів	200,7	202,2	180,5	184,7	187,6	-13,1
<i>Тваринництво / Виробництво основних видів продукції тваринництва</i>						
м'ясо (у забійній масі), тис. т	2477,5	2438,3	2206,7	2239,5	2353,0	-124,5
молоко, тис. т	9263,6	8713,9	7767,7	7430,4	7246,4	-1999,2
яйця, млн шт.	16167,2	14071,3	11921,8	11379,4	11597,9	-4569,3
вовна, т	1573	1497	1237	1187	1119	-454

Джерело: сформовано за [1]

Характеризуючи дані таблиці 1, можна відзначити, що впродовж 2020–2024 років аграрний сектор економіки України зазнав значних трансформацій, що були спричинені як зовнішніми чинниками (збройна агресія росії, зміна клімату), так і внутрішніми факторами. Суттєві зміни спостерігаються в кількості суб'єктів господарювання, обсягах виробництва, врожайності й поголів'я тварин. Кількість діючих сільськогосподарських суб'єктів у 2022 році скоротилася на понад 25%, порівнюючи з 2020 роком, що обумовлено знищенням підприємств у зонах бойових дій, втратою земель і порушенням логістичних ланцюгів. Проте у 2023 році спостерігалася зростання кількості сільськогосподарських підприємств, що свідчить про здатність галузі адаптуватися до нових умов. У сфері рослинництва простежується зменшення посівних площ у 2022 році, особливо по зернових культурах і соняшнику, з подальшим частковим відновленням у 2023–2024 роках. Незважаючи на зменшення площ, урожайність деяких сільськогосподарських культур у 2023–2024 роках зросла, що свідчить про застосування інтенсивних й інноваційних технологій на меншій площі. Це може пояснюватися як концентрацією ресурсів на доступних і безпечних землях, так і переходом до точного землеробства й здатністю галузі до відновлення. Обсяги валового збору зернових культур і соняшнику скоротилися у 2022 році майже на третину, порівнюючи з докризовими роками, однак у 2023 році відбулося часткове зростання. Падіння у 2022 році зумовлено як військовими діями, так і обмеженням у забезпеченні ресурсами (насіння, добрива, паливо). У 2024 році зберігається нестабільність –

деякі культури, зокрема овочі й картопля, демонструють значне скорочення площ за одночасного підвищення врожайності, що може бути наслідком зміни спеціалізації виробників. Галузь тваринництва зазнала зниження практично за всіма показниками. Найбільше скоротилися поголів'я великої рогатої худоби, свиней, а також виробництво молока та яєць. Це свідчить про глибоку кризу в галузі, яка пов'язана з втратою ферм, дефіцитом кормів, проблемами кадрового потенціалу й зниженням платоспроможності споживачів. Лише виробництво м'яса зберігає відносну стабільність. Загалом, аналіз показників свідчить про глибокий деструктивний вплив війни, який доповнився кліматичними викликами й економічною нестабільністю. Водночас позитивна динаміка окремих показників у 2023–2024 роках вказує на потенціал до відновлення та стійкості аграрного сектору економіки, який за умов стабілізації буде основою для економічного зростання та продовольчої безпеки країни.

Вищевикладена інформація свідчить, що діяльність підприємств агробізнесу є ризиковою і залежить від різних факторів, серед яких економічні, природно-кліматичні, екологічні й соціальні.

Діяльність сучасних підприємств, зокрема в аграрній сфері, проходить у вкрай складних умовах, де основними чинниками є воєнні дії та надзвичайні ситуації.

Зміст й основні ознаки надзвичайних ситуацій висвітлено в низці нормативно-правових документів України (табл. 2).

Таблиця 2

Нормативне обґрунтування змісту понять «надзвичайна ситуація» і «надзвичайна подія»

Нормативний документ	Визначення
1	2
Кодекс цивільного захисту від 02.10.2012 р. № 5403-VI	Надзвичайна ситуація – обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загинувших і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності
	Небезпечна подія – подія, зокрема катастрофа, аварія, пожежа, стихійне лихо, епідемія, епізоотія, епіфітотія, яка за своїми наслідками становить загрозу життю або здоров'ю населення чи призводить до завдання матеріальних збитків
Повітряний кодекс України від 19.05.2011 р. № 3393-VI	Надзвичайна подія – пов'язана з використанням повітряного судна подія, що не відповідає визначенню термінів «авіаційна подія», «серйозний інцидент» чи «інцидент», пов'язана з технічним обслуговуванням, ремонтом, зберіганням, транспортуванням, під час якої настав один з певних наслідків: загибелі або тілесного ушкодження особи, яка перебувала на повітряному судні; руйнування або серйозне пошкодження повітряного судна на землі
Класифікатор надзвичайних ситуацій ДК 019:2010. Національний класифікатор України: Наказ Держспоживстандарту від 11.10.2010 р. № 457	Надзвичайна ситуація – порушення звичайних умов життя та діяльності людей на окремій території чи об'єкті на ній або на водному об'єкті, спричинене аварією, катастрофою, стихійним лихом чи іншою небезпечною подією, зокрема епідемією, епізоотією, епіфітотією, пожежею, що призвело (може призвести) до виникнення великої кількості постраждалих, загрози життю та здоров'ю людей, їхній загибелі, значних матеріальних утрат, а також до неможливості проживання населення на території чи об'єкті, ведення там господарської діяльності

1	2
Про космічну діяльність: Закон України від 15.11.1996 р. № 502/96-ВР	Надзвичайна подія – пов’язана з космічною діяльністю подія, що призвела до загибелі людей або заподіяння їм тяжких тілесних ушкоджень, а також до знищення майна громадян, підприємств, установ й організацій чи заподіяння значної шкоди довкіллю
Методичні рекомендації з аналізу і оцінки фінансового стану підприємств від 28.07.2006 р.	Надзвичайна подія – подія, яка не може бути передбачена у межах звичайної діяльності й відбувається без участі підприємства неперіодично (повені, зсуви, землетруси, пожежі, техногенні аварії тощо)

Джерело: узагальнено за [6; 9; 11; 13; 16]

Хоча всі наведені визначення можна вважати змістовно схожими, оскільки вони стосуються ситуацій, що виходять за межі повсякденної діяльності підприємств, важливо виділити форс-мажорні обставини. Це надзвичайні й непереборні події, які об’єктивно унеможливають виконання зобов’язань за договорами чи нормативно-правовими актами [17].

Проте, власне подія, якщо вона навіть є у переліку ст. 141 Закону «Про торгово-промислові палати в Україні», форс-мажором не стає. Результати таких обставин можуть бути розцінені як звичайні комерційні ризики. Визнання форс-мажорних обставин вимагає індивідуального підходу: необхідно проаналізувати причинно-наслідковий зв’язок між подією та її наслідками, а також довести відповідність чотирьом обов’язковим критеріям: надзвичайності, непередбачуваності, невідворотності й об’єктивності.

Практика діяльності й судові рішення визначають форс-мажорні обставини за кількома ключовими критеріями:

- надзвичайність: як зазначено у постанові Верховного Суду від 30.07.2024 р. у справі №910/17079/23, надзвичайними є події, яких сторони не очікують за звичайного перебігу справ. Це обставини, які добросовісний та розумний учасник правовідносин не міг передбачити чи очікувати, навіть виявляючи достатню обачність;

- непередбачуваність: йдеться про обставини, які неможливо спрогнозувати. Суб’єкт господарювання не може передбачити, наприклад, смерч, початок військових дій або точну кількість працівників, які захворіють на коронавірус у найближчий період;

- невідворотність: згідно з постановою Верховного Суду від 30.07.2024 р., невідворотні обставини – це ті, яким учасник правовідносин не міг запобігти, а також не міг запобігти їхнім наслідкам, навіть проявивши належну обачність і застосувавши розумні заходи. Ключовим моментом тут є те, що непереборна сила унеможливує виконання зобов’язання в принципі, незалежно від будь-яких зусиль чи матеріальних витрат, які сторона могла б понести;

- об’єктивність: такі обставини створюють перешкоду, що об’єктивно унеможливує виконання певного договірної зобов’язання – тимчасово або повністю. Наприклад, знищення посівів смерчем, хвороба ключових працівників, перекриття доріг військовими або припинення авіасполучення рішенням уряду – все це може затримати виконання зобов’язання або зробити його неможливим. Це перешкода, яку не можна обійти, або для подолання якої потрібен значно довший час, ніж передбачено договором. Така перешкода має

прямий причинно-наслідковий зв'язок із невиконанням зобов'язання [12].

Відповідно до листа Торгово-промислової палати № 2024/02.0-7.1 від 28.02.2022 р., визначено, що «форс-мажорні обставини, які виникли внаслідок військової агресії російської федерації, з 24 лютого 2022 року до їхнього офіційного закінчення, є надзвичайними, невідворотними й об'єктивними обставинами для суб'єктів господарської діяльності та/або фізичних осіб по договору, окремим податковим та/чи іншим зобов'язанням / обов'язком, виконання яких/-го настало згідно з умовами договору, контракту, угоди, законодавчих чи інших нормативних актів і виконання відповідно яких/-го стало неможливим у встановлений термін внаслідок настання таких форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили)» [10].

Потребує уваги думка науковців, що термін «надзвичайна подія» є більш об'ємним, охоплює широке коло процесів, що відбуваються на підприємстві й містить форс-мажор [2, с. 225]. Ми погоджуємося з науковцями, що надзвичайна подія – це явище природного, техногенного або військового походження, яке неможливо передбачити чи спланувати під час ведення сільськогосподарської діяльності. Вона спричиняє значні людські й матеріальні втрати, завдаючи шкоди суспільству, виробникам і довкіллю [2, с. 226].

Ситуації, залежно від характеру походження, можуть зумовити виникнення надзвичайних подій таких видів: техногенного характеру; природного характеру; соціального характеру; воєнного характеру (табл. 3).

Таблиця 3

Види надзвичайних подій

Класифікатор надзвичайних ситуацій. ДК 019:2010.	Закон України «Про торгово-промислові палати України»
техногенного характеру	
аварія, катастрофа, пожежа, вибух тощо	аварія, пожежа, вибух, тривалі перерви в роботі транспорту, регламентовані умовами відповідних рішень й актами державних органів влади
природного характеру	
небезпечне геофізичне, геологічне, метеорологічне або гідрологічне явище, деградація ґрунтів, інфекційна захворюваність й отруєння людей, інфекційне захворювання тварин тощо	епідемія, сильний шторм, циклон, ураган, торнадо, буревій, повінь, нагромадження снігу, ожеледь, град, заморозки, замерзання моря, проток, портів, перевалів, землетрус, блискавка, пожежа, посуха, просідання і зсув ґрунту, інші стихійні лиха тощо
соціального характеру	
протиправні дії терористичного й антиконституційного спрямування або пов'язані зі зникненням (викраденням) зброї та небезпечних речовин тощо	експропріація, примусове вилучення, захоплення підприємств, реквізиція, громадська демонстрація, блокада, страйк, протиправні дії третіх осіб
воєнного характеру	
застосування звичайної зброї або зброї масового ураження, під час якого виникають вторинні чинники ураження населення	загроза війни, збройний конфлікт або серйозна погроза такого конфлікту, але не обмежуючись ворожими атаками, блокадами, військовим ембарго, дії іноземного ворога, загальна військова мобілізація, військові дії, оголошена й неоголошена війна, дії суспільного ворога, збурення, акти тероризму, диверсії, піратства, безладу, вторгнення, блокада, революція, заколот, повстання, масові заворушення, введення комендантської години, закриття морських проток, заборона (обмеження) експорту / імпорту тощо

Джерело: [15, с. 26]

Як стверджують науковці, цей перелік не є вичерпним, адже події, що мають ознаки надзвичайності, невідворотності й непередбачуваності, тобто

носять «екстраординарний характер», можуть бути визнані надзвичайними для конкретного підприємства. Отже, усі обставини, які перешкоджають звичайній діяльності суб'єктів господарювання і є наслідком непереборної сили, можна трактувати як надзвичайні події, спричинені форс-мажорними, надзвичайними чи непередбачуваними ситуаціями [15, с. 26].

Війна справляє значний негативний вплив на діяльність аграрного бізнесу, про що свідчать фактори, про які зазначає Я. Іщенко:

- ускладнене матеріально-технічне забезпечення – виникають проблеми із забезпеченням посівної кампанії (паливно-мастильні матеріали, насіння, добрива, засоби захисту рослин) і тваринницької діяльності (корми, засоби захисту тварин);

- проблеми зі збутом продукції – порушення логістичних ланцюгів значно ускладнює збут виробленої продукції, особливо тієї, що має короткий термін зберігання;

- кадровий дефіцит і ризик вилучення техніки – загальна мобілізація призводить до відтоку робочої сили, а техніка, поставлена на військовий облік, може бути вилучена для потреб армії;

- пошкодження або знищення інфраструктури – деякі виробничі потужності й інфраструктура можуть бути пошкоджені, повністю знищені або стати непридатними для використання за призначенням внаслідок бойових дій;

- зміни в оподаткуванні – значне зростання державних видатків на військові, гуманітарні й соціальні потреби, а також на ліквідацію наслідків агресії, призводить до змін у системі оподаткування бізнесу [4, с. 41–42].

Враховуючи зміст нормативно-правових документів (див. табл. 2–3), наукові думки вчених [2, с. 226] і власні дослідження [15, с. 26], можна відзначити, що надзвичайна подія – це подія, зумовлена ситуаціями надзвичайного характеру й форс-мажорними обставинами, а також завдає шкоди суспільству, природному середовищу й суб'єктам господарювання, у яких водночас виникають додаткові витрати ресурсів. Тому, за умови виникнення надзвичайних подій, їх необхідно оперативно задокументувати й належно відобразити в облікових записах.

Об'єктивність визначення фінансового результату підприємства залежить від достовірності й правильності процесів визнання, оцінювання, класифікації та облікового відображення доходів і витрат за певними видами господарської діяльності.

Зважаючи на специфіку виробничо-господарської діяльності підприємств аграрного бізнесу, можна відзначити про особливості формування фінансового результату й визначити фактори впливу на їхнє формування: глобалізація економічних процесів; природно-кліматичні умови господарювання; державна політика в частині оподаткування, підтримки бізнесу, кредитування тощо; імідж і репутація контрагентів; надзвичайні ситуації та форс-мажорні обставини; ресурсний та трудовий потенціал; спеціалізація і диверсифікація виробництва; політика ціноутворення; логістичні й маркетингові ланцюги; конкурентоздатність продукції; ефективність управлінських рішень.

Так, слідує висновок про необхідність специфічного підходу до

оцінювання, облікового відображення та формування інформації у звітності про наслідки надзвичайних подій, які впливають на величину фінансового результату підприємств. Усі факти настання надзвичайних подій суб'єктами агробізнесу повинні бути задокументовані.

Справедливою є думка, що документування господарських операцій має бути суцільним і безперервним. Це означає, що в нинішніх складних умовах діяльності для якісного інформаційного забезпечення управлінських рішень критично важливим є збереження повного документування всіх без винятку господарських операцій [4, с. 42].

На переконання вчених, в обліковій системі України немає первинних документів, які б безпосередньо фіксували отриманий фінансовий результат. Це тому, що фінансовий результат є підсумковим показником діяльності підприємства. Він розраховується за допомогою порівняння доходів і витрат за різними видами діяльності й відображається як чистий прибуток (за позитивного результату) або непокритий збиток (за негативного результату) [18, с. 227].

Склад і перелік первинних документів різний. Проте вони опосередковано відображають доходи й витрати, але підтверджують факти операцій пов'язаних з їхнім виникненням:

- у частині виникнення доходів – документи, які фіксують факт виникнення дебіторської заборгованості під час реалізації сільськогосподарської продукції (товарів, робіт, послуг), біологічних активів, яка визнається активом одночасно з нарахуванням доходу від реалізації (видаткова накладна; товарно-транспортна накладна; інвойс; акт виконаних робіт (надання послуг); виписки банку, прибутковий касовий ордер, акт приймання-передачі послуг (виконаних робіт); виписка банку; прибутковий касовий ордер; вексель, податкова накладна); документи, які підтверджують виникнення інших доходів (акти переоцінки біологічних активів, акти визначення справедливої вартості, виписки банку, платіжні доручення, інвентаризаційні відомості, бухгалтерські довідки тощо);

- у частині виникнення витрат – документи, які підтверджуються витрати на формування собівартості виробленої продукції, товарів, робіт, послуг (накладна на внутрішнє переміщення матеріалів, акт на списання використаних матеріалів, картка складського обліку, платіжні доручення, авансові звіти, розрахункові чеки, шляхові листи, табелі обліку робочого часу, розрахункова відомість, розрахунково-платіжна відомість, відомість нарахування, виписка банку, видаткові касові ордери тощо); документи, які підтверджують виникнення інших витрат діяльності (видаткова й прибуткова накладна, товарно-транспортна накладна, рахунок, рахунок-фактура, розрахунок бухгалтерії, бухгалтерська довідка, акт інвентаризації, акт оцінки товарно-матеріальних цінностей, акт здавання-приймання послуг за договором оренди, акт на списання / оприбуткування товарно-матеріальних цінностей, акти виконаних робіт, інвентаризаційні відомості, виписка банку, табелі обліку робочого часу, розрахункова відомість, розрахунково-платіжна відомість, відомість нарахування тощо).

Операції, пов'язані з надзвичайними подіями потребують особливої ретельності в частині документування. Адже, вони повинні бути підтверджені не лише документами підприємства, а й офіційними документами органів державної влади чи інших компетентних органів.

Облікові дані дозволяють здійснювати систематичний і структурований підхід до ідентифікації та оцінки ризикових операцій, зокрема й надзвичайних, надаючи важливу інформацію щодо фінансового стану й результативності функціонування суб'єктів господарювання. Завдяки аналізу показників фінансової звітності можна своєчасно виявити ймовірні ризики, наприклад зниження обсягів реалізації, зростання витрат, зменшення доходів чи погіршення інших показників. Тому вважаємо доцільним й обґрунтованим на сучасному етапі відновлення у структурі рахунків обліку, а також показників фінансової звітності інформації про надзвичайні доходи й витрати, що виникають через виникнення витрат чи відшкодування збитків, завданих надзвичайними подіями. Інформація бухгалтерського обліку й показники фінансової звітності повинні відображати об'єктивні й перевірені наслідки відповідних подій і фактів, що впливають як на процеси визнання та оцінки елементів звітності, так і на розкриття даних щодо фінансових результатів, отриманих у межах як звичайної діяльності, так і надзвичайних подій.

Пропозиції науковців і практиків щодо облікового відображення наслідків надзвичайних подій є неоднозначними про що свідчать узагальнені дані в таблиці 4.

Таблиця 4

Наукові підходи щодо обліку доходів, витрат і фінансових результатів діяльності від надзвичайних подій

Автор	Пропозиція	Результат пропозицій
Фахівці ННІ «Інститут аграрної економіки», а також Інституту обліку й фінансів	Авторами пропонується використовувати бухгалтерські рахунки під час: - списання зруйнованих основних засобів – субрахунок 976 «Списання необоротних активів»; - списання знищених запасів – субрахунок 947 «Нестачі і втрати від псування цінностей»; - фіксації про завдану шкоди – рахунок 69 «Доходи майбутніх періодів»; - відшкодування завданих збитків – рахунок 716 «Відшкодування раніше списаних активів» (оборотні активи) або рахунок 746 «Інші доходи» (необоротні активи)	Покращення облікових даних сільськогосподарських підприємств про факти прямих втрат (шкоди) від руйнування, втрати чи часткового пошкодження внаслідок російської воєнної агресії належного їм майна, а також у оприлюдненні відповідної інформації, зокрема на державних інтернет-ресурсах
Єрмолаєва М.В., Тютюнник С.В., Дугар Т.Є.	Повернення до Плану рахунків синтетичного рахунку 99 «Надзвичайні витрати» з відкриттям субрахунків 991 «Надзвичайні витрати техногенного характеру»; 992 «Надзвичайні витрати природного характеру»; 993 «Надзвичайні витрати соціального характеру»; 994 «Надзвичайні витрати воєнного характеру»	Упливатиме на правильність визначення суми відшкодування, яка має бути виплачена підприємству після закінчення військових дій за рахунок активів держави-агресора
Горай О.С.	Пропонується введення окремого субрахунку 978 «Витрати від надзвичайних ситуацій» рахунку 97 «Інші витрати», а також відкриття відповідних аналітичних рахунків 1-го та 2-го рівня	Забезпечить об'єктивну аналітичну оцінку фінансового стану підприємства під час формування факторних моделей

Джерело: узагальнено за [15, с. 27]

Ураховуючи дискусійність досліджуваного питання та відсутність чітких нормативних регламентів щодо обліку фінансових результатів діяльності внаслідок надзвичайних подій пропонуємо ввести в чинний План рахунків синтетичні рахунки:

1) для обліку доходів – рахунок 75 «Відшкодування збитків від надзвичайних подій» у розрізі аналітичних рахунків:

751 «Відшкодування наслідків техногенного характеру»,

751 «Відшкодування наслідків природного характеру»,

753 «Відшкодування наслідків воєнного характеру»,

754 «Інші доходи в результаті форс-мажорних обставин»;

2) для обліку витрат – рахунок 99 «Надзвичайні витрати» у розрізі субрахунків:

991 «Втрати від подій техногенного характеру»,

992 «Втрати від подій природного характеру»,

993 «Втрати від подій воєнного характеру»,

994 «Інші витрати в результаті форс-мажорних обставин»;

3) для обліку фінансових результатів діяльності – субрахунок 794 «Результати наслідків надзвичайних подій» у розрізі аналітичних рахунків: результати за подіями техногенного характеру; результати за подіями природного характеру; результати за подіями воєнного характеру; результати інших надзвичайних подій.

Детальну аналітичну базу доречно формувати у розрізі об'єктів обліку, які підлягали під ситуацію надзвичайного характеру (наприклад, основні засоби, запаси, грошові кошти тощо).

Авторські пропозиції є прийнятними до використання підприємствами аграрного бізнесу, адже наразі їхній основний ресурс знаходиться в зонах ризикового землеробства. Систематизована інформація про втрати або додаткові витрати, отримані відшкодування, пов'язані з надзвичайними ситуаціями, слугує базою для коригування бізнес-стратегії, бюджетування та страхового планування. Обґрунтовані дані системи обліку дають змогу претендувати сільськогосподарським підприємствам на державну підтримку, дотації або страхові виплати, податкові пільги. Інформація про події надзвичайного характеру повинна бути також відображена й зафіксована у звітних формах задля об'єктивної оцінки ефективності роботи суб'єкта господарювання незалежно від впливу ризиків і надзвичайних подій.

Висновки. Проведені дослідження підтверджують, що діяльність суб'єктів аграрного бізнесу відбувається в складних умовах. У період війни до ризиків в аграрне землеробство, серед яких економічні, політичні, природні, додалися ще воєнні. Події, які виникають під час виникнення надзвичайних ситуацій, впливають на формування результатів діяльності, тому повинні бути належно зафіксовані й узагальнені. Для цього було запропоновано підхід до облікового узагальнення результатів надзвичайних подій в частині доходів, витрат і фінансових результатів. Запропоновано ввести до структури рахунків такі: 75 «Відшкодування збитків від надзвичайних подій», 99 «Надзвичайні витрати» і нового субрахунку 794 «Результати наслідків надзвичайних подій».

Актуалізація Плану рахунків бухгалтерського обліку сприятиме більш детальному відображенню в обліковій системі втрат, понесених підприємствами агробізнесу внаслідок надзвичайних подій, а також забезпечить зацікавлених користувачів релевантною та корисною інформацією для прийняття ефективних управлінських рішень. Надання точної інформації щодо масштабів втрат від надзвичайних подій дозволить обґрунтовано визначити обсяги й отримати відшкодування завданої шкоди на мікро-, мезо- й макрорівнях.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 25.03.2025).
2. Єрмолаєва М.В., Тютюнник С.В., Дугар Т.Є. Надзвичайні витрати: відображення в обліку та звітності. *Інфраструктура ринку*. 2022. Вип. 67. С. 223-228. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct67-39>.
3. Здирко Н.Г., Іщенко Я.П. Організаційні основи побудови системи обліку витрат виробництва фермерських господарств. *Економіка та суспільство*. 2023. № 50. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-86>. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2468> (дата звернення: 25.03.2025).
4. Іщенко Я.П. Забезпечення інформаційної функції управління аграрним бізнесом в умовах воєнного стану: особливості бухгалтерського обліку й оподаткування. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2022. № 1 (59). С. 37-55. DOI: 10.37128/2411-4413-2022-1-3.
5. Кифяк В.І. Концептуальні підходи дослідження структури системи агробізнесу. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 66. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-23>. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4548/4491> (дата звернення: 25.03.2025).
6. Класифікатор надзвичайних ситуацій ДК 019:2010. Національний класифікатор України: Наказ Держспоживстандарту від 11.10.2010 р. № 457. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va457609-10#Text> (дата звернення: 25.03.2025).
7. Коваль Л.В., Резніченко Р.В. Поняття фінансового результату діяльності підприємства. *Ефективна економіка*. 2024. № 2. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.2.59>. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/3114/3150> (дата звернення: 25.03.2025).
8. Коваль Н.І., Слободянюк С.А., Якубишин О.С. Роль облікової політики в системі управління підприємством в сучасних умовах. *Ефективна економіка*. 2024. № 2. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.2.66>. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/3121/3157>.
9. Кодекс цивільного захисту Закон України від 02.10.2012 р. № 5403-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> (дата звернення: 25.03.2025).
10. Лист ТПП № 2024/02.0-7.1 від 28.02.2022 р. URL: <https://ucci.org.ua/uploads/files/621cba543cda9382669631.pdf> (дата звернення: 25.03.2025).

11. Методичні рекомендації з аналізу і оцінки фінансового стану підприємств: Центральна спілка споживчих товариств України від 28.07.2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0006626-06#Text> (дата звернення: 25.03.2025).

12. Онищенко В., Чучаліна К. Як підтвердити та оформити форс-мажорні обставини. URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/8208-fors-majorn-obstavini-cherez-karantin> (дата звернення: 25.03.2025).

13. Повітряний кодекс України від 19.05.2011 р. № 3393-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3393-17#Text> (дата звернення: 25.07.2025).

14. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n256> (дата звернення: 25.03.2025).

15. Подолянчук О.А., Гудзенко Н.М., Коваль Н.І. Фінансова звітність в умовах воєнного стану. *Агросвіт*. № 13. С. 21-29. DOI: 10.32702/2306-6792.2023.13.21.

16. Про космічну діяльність: Закон України від 15.11.1996 р. № 502/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/502/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 25.03.2025).

17. Про торгово-промислові палати України: Закон України № 671/97-ВР від 02.12.1997 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 25.03.2025).

18. Podolancuk O. Accounting and taxation of the activity results of enterprises. *Theoretical and practical aspects of the development of modern scientific research: Scientific monograph. Part 1*. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2022. P. 222-243.

References

1. Ofitsiyni sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Official website of the State Statistics Service of Ukraine]. *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from: <https://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].

2. Yermolaieva, M.V., Tiutiunnyk, C.V., & Duhar, T.Ie. (2022). Nadzvychaini vytraty: vidobrazhennia v obliku ta zvitnosti [Extraordinary expenses: reflection in accounting and reporting]. *Infrastruktura rynku – Market infrastructure*, 67, 223–228. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct67-39> [in Ukrainian].

3. Zdyrko, N.H., & Ishchenko, Ya.P. (2023). Orhanizatsiini osnovy pobudovy cyctemy obliku vytrat vyrobnytstva fermerkykh hospodarctv [Organizational foundations of the construction of a system for accounting for production costs of farms]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, 50. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-86> Retrieved from: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2468> [in Ukrainian].

4. Ishchenko, Ya.P. (2022). Zabezpechennia informatsiinoi funktsii upravlinnia ahrarnym biznesom v umovakh voiennoho ctanu: ooblyvosti bukhhalterckoho obliku y opodatkovannia [Ensuring the information function of agrarian business management in conditions of martial law: features of accounting and taxation]. *Ekonomika, financy, menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky – Economics, finance, management: topical issues of science and practical activity*, 1 (59), 37–55.

DOI: 10.37128/2411-4413-2022-1-3 [in Ukrainian].

5. Kyfiak, V.I. (2024). Kontseptualni pidkhody doclidzhennia ctryktury cyctemy ahrobiznecu [Conceptual approaches to studying the structure of the agribusiness system]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, 66. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-23> Retrieved from: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4548/4491> [in Ukrainian].

6. Natsionalnyi klacyfikator Ukrainy. Klacyfikator nadzvychainykh cytuatsii DK 019:2010: Nakaz Derzhcpozhyvctandartu Ukrainy № 457 [National Classifier of Ukraine. Classifier of emergency situations DK019:2010: Order of the State Consumer Standard of Ukraine № 457] (2010, October 11). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va457609-10#Text> [in Ukrainian].

7. Koval, L.V., & Reznichenko, R.V. (2024). Poniattia financovoho rezultatu diialnocti pidpryiemctva [The concept of the financial result of an enterprise's activities]. *Efektivna ekonomika – Effective economy*, 2. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.2.59>. Retrieved from: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/3114/3150> [in Ukrainian].

8. Koval, N.I., Slobodianiuk, S.A., & Yakubyshyn, O.S. (2024). Rol oblikovoi polityky v cyctemi upravlinnia pidpryiemctvom v suchasnykh umovakh [The role of accounting policy in the enterprise management system in modern conditions]. *Efektivna ekonomika – Effective economy*, 2. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.2.66>. Retrieved from: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/3121/3157> [in Ukrainian].

9. Kodekc tsyvilnoho zakhystu Ukrainy: Zakon Ukrainy №5403-VI [Civil Defense Code of Ukraine: Law of Ukraine № 5403-VI]. (2012, October 2). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> [in Ukrainian].

10. Lyst Torhovo-promyslovoi palaty Ukrainy № 2024/02.0-7.1 [Letter of the Chamber of Commerce and Industry of Ukraine № 2024/02.0-7.1]. (2022, February 28). *ucci.org.ua*. Retrieved from: <https://ucci.org.ua/uploads/files/621cba543cda9382669631.pdf> [in Ukrainian].

11. Metodychni rekomendatsii z analizu i otsinky financovoho stanu pidpryiemctv: Tsentralna spilka spozhyvchykh tovaryctv Ukrainy [Methodological recommendations for the analysis and assessment of the financial condition of enterprises: Central Union of Consumer Societies of Ukraine]. (2006, July 28). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0006626-06#Text> [in Ukrainian].

12. Onyshchenko, V., & Chuchalina, K. Yak pidtverdyty ta oformyty formazhorni obctavyny [How to confirm and form force majeure circumstances]. *buhplatforma.com.ua*. Retrieved from: <https://buhplatforma.com.ua/article/8208-fors-majorn-obstavini-cherez-karantin> [in Ukrainian].

13. Povitrianyi kodekc Ukrainy: Zakon Ukrainy № 3393-VI [Air Code of Ukraine: Law of Ukraine № 3393-VI]. (2011, May 19). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3393-17#Text> [in Ukrainian].

14. Podatkovyi kodekc Ukrainy: Zakon Ukrainy № 2755-VI [Tax Code of Ukraine: Law of Ukraine № 2755-VI]. (2010, December 2). *zakon.rada.gov.ua*.

Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n256> [in Ukrainian].

15. Podolianchuk, O.A., Hudzenko, N.M., & Koval, N.I. (2023). *Financova zvitnits v umovakh voiennoho stanu* [Financial reporting under martial law conditions]. *Ahrosvit – Agroworld*, 13, 21–29. DOI: 10.32702/2306-6792.2023.13.21 [in Ukrainian].

16. Pro kocmichnu diialnits: Zakon Ukrainy № 502/96-VR [On Space Activities: Law of Ukraine № 502/96-VR]. (1996, November 15). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/502/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].

17. Pro torhovo-promyclovi palaty Ukrainy: Zakon Ukrainy № 671/97-VR [On Chambers of Commerce and Industry of Ukraine: Law of Ukraine № 671/97-VR]. (1997, December 2). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].

18. Podoliancuk, O. (2022). Accounting and taxation of the activity results of enterprises. *Theoretical and practical aspects of the development of modern scientific research*: Scientific monograph. Part 1. Riga, Latvia: Baltija Publishing [in English].

Відомості про авторів

ПОДОЛЯНЧУК Олена Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент, завідувачка кафедри обліку і оподаткування, Вінницький національний аграрний університет (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, e-mail: podolianchuk_l@i.ua).

КОВАЛЬ Любов Віталіївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і оподаткування, Вінницький національний аграрний університет (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, e-mail: kovalstar@meta.ua).

PODOLIANCHUK Olena – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Accounting and Taxation, Vinnytsia National Agrarian University (21008, Vinnytsia, 3, Soniachna Str., e-mail: podolianchuk_l@i.ua).

KOVAL Liubov – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Accounting and Taxation, Vinnytsia National Agrarian University (21008, Vinnytsia, 3, Soniachna Str., e-mail: kovalstar@meta.ua).